PIERO BIANCONI

Családfa

Fordította: Lukácsi Margit

bookart
svájci írók

A fordítás alapjául szolgáló mű
Piero Bianconi *Albero genealogico*
„Albero genealogico" © Licenza di edizione
con la gentile approvazione di Armando Dadò editore SA,
Locarno, SvizzieraA

Grafikus Részegh Botond

A lábjegyzeteket a fordító készítette az eredeti kiadás szerkesztője,
Renato Martinoni jegyzetei alapján.

ISBN 978-606-8351-12-4

© Bookart Kiadó, 2012
Magyar fordítás © Lukácsi Margit, 2012

„Micsoda megelégedéssel szolgálna számomra,
ha valaki így felidézné előttem őseim erkölcseit,
orcáját, tartását, legközönségesebb mondásait
és szerencséjét! Milyen figyelemmel hallgatnám!"
Montaigne, Esszék, II, 18.
(Bajcsa András és Csordás Gábor fordítása)

„... nagy mélységi hullámok is így hozzák felszínre
az időben távoli korokból
mindig ugyanazokat a haragokat, bánatokat,
hőstetteket, rögeszméket
egymást követő generációk hosszú során át."
M. Proust: A megtalált idő
(Jancsó Júlia fordítása)

I. Tegnap és ma

1965 júniusa

A júniusi napsütésben geológus fiammal fölmentünk a Verzasca[1] torkolatához: a völgyzárógát már majdnem elkészült, óriási hévvel, nagy zajban folynak a munkálatok, emelődaruk antennái meredeznek az égnek, a völgyet elzáró hatalmas fal anyagát beton, a hegyből származó kőzúzalék alkotja, a tökéletes építmény tetején a munkások apró hangyákként nyüzsögnek, az olajozott kerekű markológépek szinte zajtalanul mozognak utolsó betonterheikkel.

A gát tetején járunk, szürke betonépítmény itt-ott kiálló vasrudakkal, ezek a csontjai ennek az organizmusnak, amely nem is tehetetlen és nem is merev, magyarázza Filippo, hanem rugalmas, vibráló, egyszóval élő. Óriási a nyüzsgés; szilaj, mégis rendezett, szinte higgadt sürgés-forgás mindenütt; különös vonzereje van az egésznek. A víz, melynek a hatalmas fal útját állja, emelkedik, lassanként sziklaszirteket, legelőket, istállókat nyel el, emlékezet nélküli, névtelen emberi erőfeszítések világát lepi el, hogy energiát, meleget, fényt termeljen. Zavarodott, szinte rémült tekintettel nézem ezt a hatalmas vállalkozást; fiam, Filippo

[1] A vogornói mesterséges tó építési munkálatai a Verzasca völgyében 1960-ban kezdődtek, és 1965-ben fejeződtek be. A betongáton ma a *bungee jumping* (kötélugrás) nevű extrém sport hívei rendeznek bemutatókat; *A 007-es ügynök – Golden Eye* (1995) című film híres akrobatikus jelenetét is itt forgatták.

a földön ülve, tapasztalt geológus szemével vizsgálja a hegy gyomrából kibányászott „répát", méregeti tömörségét, állagát, hogy vajon mennyire bír majd ellenállni a hatalmas nyomásnak: ő ehhez a világhoz tartozik, ehhez a maga módján vonzó világhoz, amelyre én bizalmatlanul tekintek; szinte rémülettel vegyes bizalmatlansággal: ez a világ messzi van érdeklődésemtől, attól, amit én ésszel felérek; a világűr meghódítása, a holdraszállás nem nagyon hatnak meg; ezek a dolgok legfeljebb valami elképedt, minden bizalmasságot nélkülöző, elvont csodálatot váltanak ki belőlem. A technikusok és munkások szeméből kiolvashatom válaszukat bizalmatlanságomra: hideg, kissé ironikus tekintettel méregetnek. Figyelem a szenvtelen vizet, amint emelkedik, a tó szennyes vizében tükröződő felhőket, figyelem, hogyan verődnek vissza benne Vogorno távoli házai, a megmaradtak, és azok, amelyeknek sorsuk, hogy eltűnjenek: a szellő éppen csak borzolja a víz felszínét, apró darabokra zúzza a fehér felhőgomolyokat, amelyek pontokká válnak, akár egy impresszionista festményen. Több millió köbméter vízről van szó, nem tudom, hány millióról; ha arra gondolok, hogy egy köbméter ezer liter, és hogy egy literből tíz rendes poharat lehet megtölteni – számomra, aki poharakban gondolkodik, a dolog átkozottul bonyolulttá válik, beleszédülök…

Egyedül baktatok Vogorno felé a régi úton, amely holnap már a víz prédája lesz, csak a pisztrángok járnak majd errefelé, az újdonságtól talán kissé meglepődve; megállok

a túlparton lévő tropinói tanyával szemben: maroknyi istálló, időtől és nyomorúságtól megfeketedve (bár valamikor jelentős hely volt, sokan is lakták, már egy 1411-es okmányban is említik; amikor Savoia hercegének uralma alá került, Mergoscia község képviseletét egy bizonyos Guillermuzetum látta el, a dokumentum megkülönbözteti a *mergossiai* és a *turpinói*[2] embereket). A tó vizében tükröződő istállók egyikében jött világra anyám több mint egy évszázaddal ezelőtt[3]: azt sem tudom, abban-e, amelyik egyelőre még érintetlen vagy a másikban, amelyiket már a víz nyaldossa (olyan körülmények között született, amit ma el sem mer mondani az ember, úgysem hinné senki).

A víz alá kerülő házak tetejét leszerelték, nincs már háromszögletű árnyéknyílás a tetők alatt; lebontották a szerkezetet, ne maradjanak gerendák meg keresztlécek a vízben; folyton takarítani kell, két ember hajóval gyűjti az uszadék fát, kiviszik a partra és elégetik, kékes füstoszlop emelkedik két szemközti lejtő közül, odalentről, a természetes tóról felszálló fényben. Vagyis nem az idő lassú, könyörületes munkája tépi fel és gyógyítja be újra türelmesen a sebeket: kegyetlen emberkéz tesz erőszakot a dolgokon, és nyugodt, szenvtelen hévvel igyekszik mindent a maga uralma alá hajtani. Itt és most egymás mellett áll és megmérkőzik a tegnap embere, a fukar földből valamilyen

[2] V.ö. Giuseppe Mondada, *La vicinia di Mergoscia vista dall'archivio,* Locarno, Tipografia Pedrazzini, 1949, 73–77. old. Tropino Mergoscia hegye (volt), mára a vízerőmű miatt kialakított mesterséges tó vize elborította.

[3] Margarita Maria Orsola Rusconi, Giacomo Rusconi és Maria Angela Perini gyermeke, 1860. február 13-án született, és másnap megkeresztelték Mergosciában.

nyomorúságos megélhetést – azt a keveset, amit a természet önként adott – kicsikaró, és a ma embere, a természeten erőszakot tevő, aki uralma alá hajtja és olyasmire kényszeríti, amit az nem akar; (ámde a természet néha megrázkódik, és elgondolkodásra késztet…)

A néhány megmaradt istálló úgy áll a helyén, mint az inni készülő, fejét víz fölé hajtó állat; vakolatlan, szürke falba vágott hófehér szegélyű ablakuk egyetlen rémült szemként bámul a tájra. Őseim világának mementói ezek az istállók, az a romos is, amelyben több mint egy évszázaddal ezelőtt anyám világra jött. Édesanyja (nagyanyám) egyedül volt, senki mellette a vajúdásban (pedig ez volt az első szülése); hogy valamiképpen életben maradjon, ki kellett mennie a havasi legelőre (február volt, langymeleg a domboldal), hogy tépjen magának egy marék füvet, levest főzni, nehogy éhen haljon. Mintha mindez a legelmaradottabb országok egyikében történt volna (valójában az is volt) vagy egy vadregényes történetben; közben ez volt a kegyetlen valóság, annak az életnek az igazsága, amelyre együttérzéssel vegyes nehezteléssel gondolok; ezt a kemény életet tán ki sem bírták volna, ha nem hisznek olyan szilárdan a mennyben; annak meg kétszer nehezebb volt, akiben nem élt ez a bizonyosság…

Az az életforma, amelyben Filippo derűsen megtalálta a helyét és „répákat" vizsgálgat, nagyon távoli számomra; nem érzem sajátomnak, és ki is vagyok rekesztve belőle. Nem tartozom már őseim világához, de a fiaméhoz sem; elszigetelten állok a mára idegenné vált múlt és a jelen kö-

zött, amely számomra inkább jövő; nincs hát többé hely a jelen, az én jelenem számára; magányosnak érzem magam kétféle életmód mezsgyéjén, amelyek ugyan érintkeznek egymással, mégis végtelenül távoliak, évezredek választják el őket egymástól; a hasztalan, magányos verejtékezést e sanyarú földön, a víz tehetetlenségi erejéből nyert energia hatalmától. Azon töprengek, melyik világhoz tartozom hát, melyiknek vagyok a része, ha már semmi sem köt a múlthoz, és a jövő felé sem vertem hidat.

Milyen nyomorúságos volt az élet akkoriban! Az örökös szűkölködés, a mindennapos éhség, amely sanyarúbb években egészen az alultápláltságig fajult; valami vad düh arra késztetett mindenkit, hogy arról a kevésről is lemondjon, amije még volt; hogy nélkülözze, amit lehet, hogy félretegye, mert a képzeletükben egy még ínségesebb jövő élt. Egyik rokonom mesélte, hogy kamaszkorában az összes elképzelhető fűféle ízét ismerte, az alomnak való száraz, rostos burjánon kívül mindegyiket megették; Paolina néném[4] húszéves korában kóstolt először fehér kenyeret; azt is mesélte, hogy amikor diót törtek az olajhoz (dióolaj táplálta azt a nyomorúságos kis mécsest, amelynek fényénél fontak a végtelenül hosszú téli estéken), ha minden bátorságát összeszedve olykor egy-egy gerezdkét a szájába dugott, rögtön rászóltak: „Egyed csak, egyed, a télen majd a te seggedbe dugjuk a kanócot!" Hogy mivel vigasztalta egy asszony éhségtől síró gyerekeit, már máshol is megírtam. „Ne sírjatok,

[4] Paolina Papina 1866-ban született, 1894-ben ment férjhez a szerző nagybátyjához, Innocente Bianconihoz, és 1956-ban halt meg Minusióban.

gyerekek, odafönn a Fossei tetején tegnap elvetettük a krumplit: *om a metù i tòten su i Foséi…"*

Tarra vágták az erdőt, kivágtak minden bokrot, a meredek hegyoldal gondosan letisztítva, még a szőlőtőkéket is kiirtották addig, ameddig a víz ér majd: alacsony kőfallal körbezárt puszta tisztások maradnak, a falon ártatlan növény zöldell; többé senki sem fogja lekaszálni azt a füvet, egyetlen frissen szült nő sem fog ott már négykézláb mászni egy marék fűért, hogy levest főzhessen belőle az éhhalál ellen.

A víz szintje fölött a szőlőindák még árnyékot vetnek, látszanak az életerős, kékes árnyalatú levelek (most kaptak rézgálicot), ringatja őket a szellő, és odafent is, a csúcson, amint az erdőnek vége szakad, felbukkan a szőlő; ezek között a gesztenyefák között (nem látom, de tudom, hogy ott van) áll egy kápolna, benne az őseim nevével és a jámbor szentekkel, akik segítettek kibírni ezt a sanyarú életet.

A szederbokrok közt néha felbukkan egy smaragdzöld gyík, egy vipera (szürke a szürkén), lustán végigkúszik a napsütötte kőrakáson; nem látni senkit, egy lélek sincs az istállók környékén, a fehér bodzavirágok árnyékernyője alatt. Minden hallgat; a csendet mégis szívszaggató búgás hasogatja szét (motoros fűrésszel vágják a fákat) és egy megkésett kakukk. Ha az ember jól odafigyel, a gáton, a lenti világos színű zárófalon zajló munkálatok távoli morajlását is hallja; odafönn a júniusi égbolton fehér felhőgomolyok suhannak hangtalan. Ebben a csöndben a víz szintje kérlelhetetlenül emelkedik, elborít, eltüntet, elnyel

mindent, az üres csigaházat, a levedlett kígyóbőrt és az istállót, ahol magányosabban, elhagyatottabban, mint a Szűzanya, több mint egy évszázaddal ezelőtt nagyanyám világra hozta édesanyámat.

Anyám kislánykorában innen, ebből a zord folyószurdokon egyensúlyozó parasztaszházból járt föl a falubeli iskolába, zsebében maréknyi gesztenyével; az volt az ebédje, a rövid déli szünetben képtelen lett volna megjárni a hazautat. Ha erre gondolok, mindig eszembe jut, hogy nagyobb a távolság anyám gyerekkora és öregkora között, mint az egykori kislány és a barlanglakó között; aközött, ahogy gyerekkorában gyújtott tüzet és ahogyan az utóbbi években melegítette meg kávéját[5].

Ha kialudt a tűz, anyám kiállt házuk ajtajába, tekintetét körbehordozta a lépcsőzetesen elhelyezkedő gránittetőkön; ezüstösek voltak vagy fehérek, ha hó takarta őket; olyan háztetőt keresett, amelyről füst szállt fel (kémények nem voltak azokon a kezdetleges házakon, a füst a tetőn vagy az ajtón át távozott), majd fogott egy rekettyegallyat, leszaladt a meredek lépcsőkön, egyenesen a füstölgő tetejű házhoz, bekéredzkedett, tett pár szem parázsló szenet a rekettyegally közé, és visszaszaladt a meredek lépcsőfokokon, betette a rekettyeágat a tűzhelybe, ráfújt, felélesztette

[5] A gondolat akár Samuel Butler nyomán is megszülethetett a szerzőben: „Találmányaink léptéke mértani haladvány szerint nő. [...] Vegyük például az Alpokon keresztülvezető római utat. A pásztorösvény és a római út létrejötte közötti idő valószínűleg rövidebb, ha az egyszerű zergenyom és az első ember taposta ösvénynek nevezett út közti időhöz hasonlítjuk": *Alpi e santuari del Canton Ticino,* [Ticino kanton alpesi legelői és szentélyei], válogatott írások, olaszra fordította és jegyzetekkel ellátta Piero Bianconi, első kiadás: *Son piccole ma son gustose,* Lugano, Mazzuconi, 1945, 57–58. old.

a lángot: így anélkül gyújtott tüzet, hogy akár egy szál gyufát is elhasznált volna, „proszport", ahogy megboldogult nagyapám[6] mondta, mert azzal is spórolni kellett. Időskorában anyámnak csak a villanytűzhely kapcsolóját kellett elcsavarnia, s máris melegedett az esti zöldségleves.

Lánykorát felidézve elmesélte, hogy egyszer fél frankért nagy demizson bort cipelt el gyalog Asconából Mergosciába (ahol egy helybéli don Abbondio[7] volt a plébános); és ugyanennyiért egy kecskegidát karjaiban Locarnóig. Olyan dolgok ezek, amiket szóbeli relikviákként hagy az ember az utókorra, hogy tudják, milyen élet volt akkoriban, milyen kemény: ezeket én már nem tapasztaltam meg, csak hallomásból ismerem őket. De jelzik, egyre elevenebben éreztetik velünk az eszeveszett, mind sebesebb, mind szédületesebb rohanást, az átalakulást, mely mértani haladványként tör előre, és fejlődésnek hívják.

Hát ezért érzem én magam úgy, mint aki elveszetten tévelyeg a még túlságosan közeli, szinte vérző múlt és a jelenbeli, túlságosan hirtelen jött, nagyon más és nehezen elfogadható valóság között; ebben a jelenben a fiam, a fiaim tökéletesen jól érzik magukat.

Egy júliusi vasárnapon odafönn a Mondaccén, Lorenzóval: sűrű, ritmikus kaszapengés hallatszik, a *marlà;* megkérdezem tőle, miféle zaj ez: nem tudja, valami kopácsolás,

[6] Valószínűleg Giacomo Rusconi, Barbarossa (1831–1923), esetleg a szerző apai nagyapja, Francesco Bianconi (1820–1904), bár ő már halott, amikor Piero Bianconi még csak ötéves.

[7] Don Abbondio Manzoni *A jegyesek* című regényének egyik főszereplője, a puhány, kényelmet és élvezeteket sem megvető plébános.

lehet, hogy valaki valamit szegez, ki tudja…[8] Ő már nem ismeri ezt a jellegzetesen nyári hangot; nekünk meg olyan, mint melegebb országokban a kabócacirpelés: ez a kitartó, sűrű, könnyed, harmonikus, ütemes pengés a tűző napfényben. Milyen gyorsan töröl el az élet bizonyos jeleket, és állít helyükbe újakat, vagy változtatja meg a lét feltételeit! De ahogyan Lorenzónak már ismeretlen ez a nyári hang, ugyanúgy én sem igazodom el a számára otthonos dolgokban: így növekszik mindkettőnk magánya és az elszigeteltség érzése: egyik oldalon az öregek, másikon a fiatalok; merev, áthatolhatatlan fal választ el egymástól.

Ezért hajt a vágy, hogy valamilyen emléket találjak, hogy felleljem az összes lehetséges emléket, emlékmorzsát, nyomot, amelyek hozzásegítenének ahhoz, hogy visszamenjek az időben (ahogyan Hüvelyk Matyit is hazavezették az elszórt fehér kavicsok), visszatérjek saját gyökereimhez, hogy végre magamra ismerjek, és kibogozzam kusza létemet.

Valamelyik nap fel kell mennem Mergosciába (innen csak a gesztenyefák csúcsa közül előbukkanó harangtorony teteje látszik, valamikor oda volt kitűzve az amerikai zászló, *stripes and stars,* az óceán túlpartjára kivándorolt falubeliek emlékezetére). Mergosciát úgy lehet jól belátni, ha saját útja felől közelíti meg az ember, azon az úton, amely csakis az övé, és a kellemes templomtéren áll meg: az út felől a falu olyan, mintha szétterülne: itt-ott elszóródó házcsoportok, magányos tanyaházak; az egész egy han-

[8] Lorenzo Bianconi (1946), a szerző kisebbik fia, a bolognai egyetem színház- és zenetudományi intézetének nemzetközi hírű professzora.

gyaboly, a hegyoldalon legyezőszerűen, kiterítve elhelyezkedő házak, istállók, akár világos foltokkal pettyezett szürke lepedő; kisebb-nagyobb házak, tetőteraszok, erkélyek hangyabolya; kőfalak durva szürkéjében fehér keretes, kíváncsian fürkésző ablakocskák: kíváncsiskodó, százszemű falu, az ember már-már zavarba jön ennyi fürkésző tekintettől[9]. A parcellák között alacsony kőfal húzódik, végtelen türelemmel őrizve a pár arasznyi sovány földet, vele párhuzamosan szőlőültetvények, hűen követve a szintkülönbség hullámait. Az újabban épült házakat persze már fehérre vakolják és piros tetővel fedik, így már csak itt-ott tűnik fel egy-egy szürke tető a régi idők tanújaként – pedig valamikor nem is lehetett elképzelni másmilyent. Az ember legszívesebben becsukná a szemét, hogy háborítatlanul őrizhesse az emlékeiben élő képet.

Ilyennek látszik Mergoscia az útról nézve, a Mulini-patak jobb partján; ha az ember idáig feljön – a helyi vendéglő, a községháza, a cinterem és a templom közelébe – mélységes béke vár rá, olyan érzés, mintha egy napsütötte er-

[9] Karl Viktor Bonstetten 1797-ben írja a faluról: „A Verzasca völgyének első lakott települése a hegyvonulat bal oldalán található, neve Mergoscia. A völgy alján lévő települések házai meredeken egymás fölött helyezkednek el, megfigyeltem egyetlen helyen három egymás tetejére épült lakhelyet is, melyek közül a fölül lévőnek a bejárata az alsó ház tetejéről nyílt. Ezek között a minden kötőanyag nélkül épült, kőfalú, szinte barlanglakásokhoz hasonló házcsoportok között egymás fölött teraszosan elhelyezkedő szőlőültetvényeket látni rendezett sorokban, amelyek megtörik az elhagyatottság és a pusztulás érzését, sőt az emberben már-már valamilyenfajta közösség képzetét is felidézik. Minden utazóban, aki látta ezeket a falvakat, felmerül a kérdés, hogyan lehetséges, hogy emberek ilyen magasra felköltöztek, és hogyan képesek közlekedni a házak között?": *Lettere sopra i baliaggi italiani,* szerk. Renato Martinoni, Locarno, Dadò, 1984, 16. old.

kélyen állva jó mélyeket lélegezne. A cinteremhez hasonlóan kis táblácskákkal teleaggatott templom mögött van a temető, ahol őseim békében nyugszanak, az öregek, akiket az emlékezet halvány nyomán haladva szeretnék megtalálni.

Monsignor Feliciano Ninguarda, comói püspök 1591. esztendei lelkipásztori látogatásán följegyzi, hogy a falu száz tűzhelyet számlál, és lakói „gazdagok, mégsem tartanak sem plébánost, sem káplánt…" 1790-ben Mergosciának 752 lakosa volt, mára az itt lakók száma alig százhúsz; igaz, lassanként újra benépesül, különösen nyáron, de leginkább németek lakják a megüresedett házakat, modernizálják őket, és élvezik a napsütést: az üresség hívására válaszolnak, övéké lesz a tér. Hallottam valakitől, hogy pár éve az augusztus elsejei beszéd[10] a főtéren németül hangzott el; az utolsó házaktól alig pár lépésre, Benittnél már így figyelmeztet egy tábla: „Abfälle wegwerfen verboten. Dépôt de déchets interdit"[11]: ami optimista értelmezésben felhívás a nemzeti nyelvek elsajátítására, egyébként meg sértés a kihalófélben lévő bennszülöttekkel szemben.

Nincs már pap; azzal a pár gyerekkel egy délolasz, caltagironei vagy tudom is én, catanzarói tanító foglalkozik: ez a helyzet jellemző a többi völgybeli falvunkra is. Ha így haladunk, nemsokára külföldön fogjuk érezni magunkat, száműzetésben németek és déliek között: ilyen kegyetlenül otthontalanoknak érezhették magukat azok a mergosciaiak is,

[10] Svájc nemzeti ünnepe: 1291. augusztus 1-jén három kanton (Schwyz, Uri, Unterwalden) szövetségéből jött létre az első svájci államszövetség.
[11] Szemetet lerakni tilos.

akik egykor elmentek robotolni szerte a világba, mindenféle ismeret, főleg nyelvismeret nélkül, megalázó magányuk falai közé zárva.

II. Mergoscia

1966 márciusa

Fölmentem Mergosciába, szerettem volna megtalálni valamit a múltból; de nem csupán gyermekkori emlékeimet kerestem, amikor pár hetet idefönn töltve gyakran meglátogattam nagyszüleimet és nagybátyáimat. Ma már nem ismerem ki magam a fenti falurész, a Benitt házai között, ahol őseim éltek, és ahonnan szüleim lejöttek[12]. Azok közül, akiket ismertem, mára alig tíz ember maradt, és nekik nincsenek leszármazottaik, ezek a tűzhelyek ki fognak hűlni. Az elhagyott és fedelüktől megfosztott házak mellett (a valamikor nagyon jól megépített falak mára reménytelenül omladoznak), a kövek zord szürkeségében, az évtizedek óta nem füstölgő kémények között néhány újjáépített vagy egészen új ház áll; vörös tetőcserepek virítanak a fogyatkozó ezüstös gránitpalák között. Azt mondják erről a maréknyi házról, hogy vagy tizenötnek német tulajdonosa van, ide járnak nyaralni, néhányan végleg ideköltöztek.

[12] A két nagymama, Francesco Bianconi felesége, Maria Orsola Perini, a „Mammarìa", 1910-ben hal meg, nyolcvanegy évesen; Barbarossa felesége, Maria Angiola Perini egy évvel később. A nagybácsik, nagynénik, akik a faluban maradtak, ill. visszatértek Amerikából, mind Rusconi-leszármazottak: az 1864-es Giuseppe, az 1866-os Gottardo és az 1881-ben született Anna. „Nina néni", azaz Anna Bianconi 1854-ben született és 1922-ben halt meg.

Március van, a házak között egy homályos, nyirkos átjáróban alpesi boroszlán virít, kellemes illatú, vékony vesszőcske; távolabb, a meredek réteken égszínkék füstoszlopok emelkednek, hang nem hallatszik, csak egy-egy madár szárnyának suhanása. Itt-ott még felismerem a számtalan lépés csiszolta, sima köveket, azt a lépcsőnek használt, fehér erezetű, kékes követ, mely ugyanúgy billeg a lábam alatt, mint hatvan évvel ezelőtt. Annak idején, ha nagyapám vasalt bakancsos léptei megdobbantak ezeken a kőlépcsőkön, a házbeliek ereiben megfagyott a vér. Rengeteg dolgot megtalálok, de nem látom a hajdanvolt időt, elvakít a mészfehér vakolat Rusconi nagyapámék napsütötte udvarán, és előzi a sok halott ős gyenge árnyát is: minden túlságosan tiszta, a szag ismeretlen emberek szaga, csak a naiv freskó maradt meg a falon, a Szűzanya, ölében tartja halott fiát: a kép egyik ősöm megrendelésére készült, a XVIII. században[13].

Valami régi nyomot keresek, valami jelt, ami megmagyarázná eme örökség rettenetes súlyát, ezt a fáradtságból és erőből, lelkesedésből és kishitűségből, rosszaságból és erőtlen jóságból álló kuszaságot, ami én vagyok. Keresek valamit, ami fényt derítene az érzésre, hogy mögöttem végtelen, fordított emberpriamis van; szülők, nagyszülők, dédszülők, arc nélküli ősök névtelen tömege; érzem a hatalmas nyomást, a fizikai és erkölcsi súlyt, a rég letűnt eseményeket és szenvedéseket – és nem tudok szabadulni

[13] Pietà, azaz levétel a keresztről – 1756-ban festette háza falára Giacomo Antonio Biancone.

tőlük. Ez a benyomás egyre erősödött bennem az évek során, mára már nem holmi felszínes nekibuzdulás, a neveltetés vagy valami lényegtelen tapasztalat vékony máza; mélyebb és igazabb érzés tárulkozik fel bennem, lényem erkölcsi geológiájának titkos rétege; ősrégi, megnevezhetetlen, s így gyógyíthatatlan fájdalmak hasítanak belém, megaláztatások, kínok, erőfeszítések; ősi fáradtság nehezedik csontjaimra, testem-lelkem mélységeiben lakozó, és nincs remény enyhülésre.

Apai nagyszüleim, a Bianconik házában ma már semmi sem emlékeztet rájuk; semmilyen írás, semmi egyéb nyom, dokumentum: a házat idegenek vásárolták meg, akik mindent megsemmisítettek; az ottmaradt papírokat idegen kezek égették el.

Gyermekkoromban sokszor jártam ebbe a házba, magányosan élő Nina nénémet meglátogatni; apró termetű volt, kicsit görnyedt, bőre viaszsárga, szájában egyetlen nagy fog éktelenkedett; egyedül maradt, hogy őrizze a családi tűzhelyet, a tűzön örökké ott állt a kávépörkölő, ő meg egyfolytában a *nyugodjonbékébenmindörökkéament* suttogta és más imádságokat élőkért és holtakért, krákogott, font a rokkával, nagyon szegény volt és jóságos. Elmesélte, hogy amikor édesanyja haldoklott (Mariorsola nagyanyám, akit Mammaríának hívtunk, egy fényképről emlékszem rá), kért tőle valamilyen emléket, egy szót, egy jó tanácsot, követendő életelvet: „Tegyél jót mindenkivel!" – ezt mondta neki; majd valamivel később, amikor megismételte kérését,

még egyszer ugyanezt: „Tegyél jót mindenkivel!". Így is tett mindig: nagyon szegény volt, de megtalálta a módját, hogy segítsen a nálánál is szegényebbeken, lelkes, irgalmas szeretettel: egy tál levessel, darabka kenyérrel, jó szóval. Ki tudja, milyen nélkülözések árán félretett harminc frankot, három darab arany félmarengóst[14], hogy ruhát csináltasson magának: de aztán odaadta a plébánosnak, hogy küldje el Indiába, mert segíteni akart az ottani éhezőkön…

A hagyományos viseletet hordta, szoknyája és köténye magasan, a melle alatt volt összekötve, nyitott, rövid mellénykéje alól kifehérlett kendervászon inge. Nehezen lélegzett, nyáron egész éjszakákat kint töltött a ház előtt, a körtefa alatt. Mindig örömmel fogadott bennünket, félretett nekünk egy-egy szem almát vagy körtét, marék szárított gesztenyét, sosem lepődött meg, ha váratlanul beállítottunk: „Tudtam, hogy vendég jön, máma reggel megsúgta a tűz!" A tűz mellett kuporogva hallgatta és fejtegette, hogy mit mondanak a lángok, ott beszélgetett a holtakkal és a messzire szakadt élőkkel, fivéreivel, kik néha megemlékeztek róla, apámmal, aki mindig vitt neki egy üveggel a borából. Hatvannyolc éves korában halt meg, 1922-ben.

Francesco Bianconi nagyapám, *el pà Cecch:* róla is őrzök egy kinagyított fényképet, nincs más emlékem vele kapcsolatban, ötéves voltam, amikor 1904-ben, nyolcvannégy éves korában meghalt: a szokás, ez a csaknem szigorúan követett családi hagyomány, hogy felmenőim későn kötöttek házas-

[14] Marengo: 20 frank értékű arany pénzérme, amelyet Torinóban vertek a marengói csata után (1800).

ságot, széthúzta és megnyújtotta a nemzedékeket, őrületes távolságokat eredményezett… A fényképről szép, világos, derűs arc néz ránk, kissé gunyoros száj, magas homlok, az arcot hosszúra növesztett haj keretezi. Ő is megpróbálta kihívni a szerencsét, nem járt sikerrel: hajóra szállt Ausztrália felé, de fordult is meg, az is lehet, hogy ugyanazzal a hajóval; mindenesetre, nem hozott haza semmit, csak az útiköltség adósságát, a hosszú hajóút okozta testi-lelki törődöttséget és az elvesztegetett idő miatt érzett bosszúságot.

Félénk, szelíd ember volt, rövidáruval kereskedett; járta a környékbeli falvakat (főként a luganói völgyet, ahol az öregek még néhány éve emlékeztek rá) kis, hordozható ágymelegítőjével a szénaboglyákban aludt, és megtagadott magától mindent – pohárka bort, jobb falatot –, ami több volt a feltétlenül szükségesnél, csakhogy valahogy eltarthassa a családot. Amikor a család gyarapodása miatt hozzá kellett ragasztania még néhány szobácskát a házhoz, saját termetéhez méretezte a konyhaajtó és a mennyezet magasságát: aprócska ember volt, így hát csak lehajtott fővel lehetett bemenni a házba, s odabent is csak a gerendaközökben húzhatta ki magát az ember. De Nina néném jól megvolt itt, kis termetű volt ő is, az évek és a betegségek meggörnyesztették. Bianconi nagyapám bölcs ember volt, kevéssel is, majdnem semmivel beérte, mindent a maga szerzetesi mértékegységéhez mért, mindig csak addig nyújtózott, ameddig a takarója ért, jobban mondva annál is egy kicsit kevesebbet (ami ugye a takaró megnyújtásának nem a legjobb módszere). Ebből az alacsony ajtófélfából kiolvasható

életszemlélet majdhogynem horatiusi életelv – a némi önzéstől sem mentes mértéktartás (ez az erény nem veszett ki teljesen a leszármazottaiból sem, apámban különösen megvolt, ragaszkodott is hozzá egész életében…).

Ezen az ajtón át indult el Amerikába apám és két fivére; csak a legkisebb, Pietro maradt otthon, akiből tanító lett, és akiről azt mondják, hogy nagyon értelmes fiú volt[15].

Ám Pietro bátyámról sem találok semmit, csak véletlenül akad kezembe egy füzete az 1879–80-as esztendőből az olasz fogalmazások tisztázatával, és tanítói oklevele 1883. június 24-i keltezéssel, F. Antognini igazgató úr és az államvizsgabiztos Martino Pedrazzini aláírásával: szép bizonyítvány, csupa tízes (lábjegyzet magyarázza, hogy „a tízes osztályzat a kitűnőnek felel meg"), csak két kilencese („majdnem kitűnő") volt, szépírásból és énekből; tornából nem osztályozták, azt hallottam, hogy kisgyerek korában megtámadta egy dühös kutya, nyomorék lett, púpos. (Ez az Antognini atya a ferencesek kolostorának refektóriumában, amely később a Scuola Normale tanári szobája lett, szemérmesen lefátyoloztatta a meztelen puttócskát szoptató Karitász mellett, eleget téve erényes hivatala követelményének. Már ez az apróság is sokat elárul az intézményben uralkodó szellemről, amiről különben Pietro bátyám fogalmazványai is tanúskodnak: dühítő és egyben nevetséges retorikus őszintétlenséggel megírt üres szógyakorlatok). Noha

[15] A szerző apja, Alessando Bianconi (1852–1939) 1870-ben emigrált, és 1888-ban tért haza (l. Apám c. fejezet); az apai nagybácsik, Giovanni (1861–1938) és Innocente (1856–1941) ugyancsak megjárták Amerikát. A legfiatalabb testvérük volt a fiatalon elhunyt Pietro (1864-1884).

egyik első levelében („Tudósítsátok valamely hozzátartozótokat vagy barátotokat az iskolában töltött első napokról: ezt egészítsétek ki valamilyen egyéb híradással, amit fontosnak véltek") ez az őszintének tűnő mondat olvasható: „Tudatom veled, hogy az idén felvettek itt, Locarnóban a Kantoni Gimnáziumba. Képzelheted, mennyire szégyenkeztem az elején, mert senki sem ismert, mindenki engem bámult, teljesen zavarba jöttem, mikor egy sereg diák körbevett, és senkit sem ismertem közülük! De aztán összeszedtem magam, és legjobb tudásom szerint válaszoltam a professzor úr kérdéseire; de most már ismerem a diáktársaimat… Húsznál valamivel többen vagyunk, az iskola napi 3 órát tart" – tegyük hozzá, hogy Pietro ekkor tizenöt éves volt, és nem sokkal azelőtt érkezett egy hegyi faluból.

Ebben a levélben valahogy hitelesnek tűnik ez a ki tudja milyen öltözetű, púpos fiúcska, ahogy magabiztos társai előtt szégyenkezik. Hogy három év múlva ő legyen közöttük a legelső.

Csak egy évig tanítóskodott, azt hiszem, Cugnascóban, 1884-ben húszévesen halt meg.

Míg a Bianconik házában minden elpusztult, addig anyai nagyszüleim, a kevésbé szegény, földjükhöz jobban ragaszkodó Rusconik otthonában fennmaradtak emlékek. A padláson, ahová feljártunk olvasni – azaz csak nézegetni a képeket a Gottardo nagybátyánktól Kaliforniában kapott újságokban, a színes képregényeket a szövegbuborékokkal, amelyeket később viszontláttunk a Corriere dei Piccoli lapjain, a Fortunellóvá átalakult Happy

Hooligannal[16] –, megmaradt egy kisebb láda, egy kazetta régi papírokkal, jegyzői okiratokkal, szerződésekkel, nyugtákkal, de főként levelekkel, sok-sok levél Ausztráliából és Amerikából: a kivándoroltak levelei, de még az itthoniaké is, amelyeket a kivándorolt megőrzött és hazahozott: egyszóval valóságos családi archívum. Régi, megsárgult papírok, vízfoltosak (az íráson az elmosódott tinta olykor akvarellhez hasonlít); árvíz idején megesett, hogy a kis láda is beázott, de az egerek szerencsére megkímélték. Ezek a papírok megmenekültek: ami nem jelenti azt, hogy ne tudtak volna róluk, valaki előttem már átvizsgálta a kazettát – no nem hiú kíváncsiságból, hanem praktikus okból, ollóval felfegyverkezve; gondosan levágta a borítékokról a bélyeget; a levelek, kevésbé értékesíthető áru lévén, nem érdekelték: ezek a bánat gyümölcsei voltak, magány és fáradtság dohos lehelete áradt belőlük.

Inkább a kevésbé szegényekre jellemző ez a makacs késztetés, hogy mindent el kell tenni, semmit sem szabad kidobni, még egy rozsdás szöget sem, minden jól jöhet egyszer, sosem lehet tudni… Az igazán szűkölködők nem őriznek meg semmit, nem tudnak összegyűjteni, csak a legszükségesebbet, létük nem tesz lehetővé rétegződéseket: történet nélküli, azonnal a semmibe bukó emberek. Ez a fukar irgalom, amely megőrizte e papírokat, leveleket lehetővé teszi számomra, hogy visszatérjek kicsit a múltba, le-

[16] Frederick Burr Opper teremtménye, Happy Hooligan 1900-ban jelenik meg a *New York Journal* hasábjain, és 1932-ig olvashatók a róla szóló képregények. 1910-től az olasz *Corriere dei Piccoli* is közli az ír származású csavargó kalandjait.

ássak az időbe, rábukkanjak őseim közül egyikre-másikra, valamely tettükre, rekonstruáljak néhány töredéket fáradságos életükből: egyszóval, hogy történetet írjak róluk.

Szegény emberek történetét, akik nekivágtak a világnak minden nélkül, csak két dolgos karjuk volt; kétkezi munkásként kezdték, arra ítéltetve, hogy gürcöljenek, mint a szamár – ahogy Barbarossa nagyapa írja – nyomorúságos éhbérért[17]: nyelvismeret híján nem jutott számukra más, csak a néma robot. Szűkszavú levelek ezek, pár egyszerű, töredékes közleménynél több ritkán van bennük, pedig otthon nagyon várták őket, olykor évek is elteltek egy-egy levélváltás között. Mindig ugyanazzal a szokványos, tehát minden jelentés nélküli fordulattal kezdődnek: „Tudatom, hogy Istennek hála, jó egészségben vagyok, és remélem, levelem a legjobb egészségben találja mindnyájukat": minden bizonnyal az iskolában tanulták ezt a formulát, mással nemigen magyarázható az a *tudatom;* és olykor az is előfordul, hogy pár sorral alább éppen betegségről, rosszul szolgáló egészségről írnak…

Érződik ezeken a leveleken, hogy írójuk keze nem szokott tollhoz, sokkal inkább csákányhoz, vagy hogy végtelenül sok tehén megfejése közben kérgesedett meg, azért bánik oly tétován a tollal (az én kezem meg az írógép billentyűit verve kérgesedik…); gyakran még lehetőség sem adódott a levélírásra a messzi, elhagyatott helyeken, elszigetelt farmokon. De a levelekben csak ritkán esik szó fáradtságról,

[17] Ezt írja Barbarossa Kaliforniából 1869. július 23-án: „Az emberek ezt azt keresnek, mink keressük a legkevesebbet mert annyira vagyunk csak jók mint egy szamár".

a látástól vakulásig tartó hosszú munkanapról, a megaláztatásokról, a magányról, arról, hogy nincs kivel megbarátkozni, hogy idegenkednek attól, hogy a háziakat háborgassák. Az időjárás a levelek leggyakoribb témája, az állandó aggodalom az időjárás miatt, melytől a jó vagy rossz termés függ; hónapokig tartó, egyhangú esőzésekről írnak, véget nem érő aszályról, rendkívüli hidegekről és így tovább; a falubeli társakról is szólnak, a „földikről", akikkel időnként találkoznak, néhány közös, vidám alkalomról tudósítanak, vagy éppen az otthonról híreket hozó frissen érkezettekről (és folyamatosan érkeztek, csábította őket a távoli arany káprázata), vagy azokról, akik elégedetten, netán csalódottan hazaindulnak. Örökké aggódnak a kereset miatt, a robothoz mérten sovány bérek miatt; ha az elején összekuporgattak némi pénzt, azt semmiképpen sem akarták elkölteni, félretették az utolsó fillérig, hogy legyen miből visszafizetni az útiköltségre felvett kölcsönt (az útiköltséget rendszerint a község előlegezte meg), és hogy hazaküldhessenek valamit az otthoniak örömére; gyakran panaszkodnak, hogy nincs munka, szűkös esztendők járnak, amikor semmit sem tudnak félretenni. Gyakorlatias szemléletű levelek ezek, sehol egy felháborodott felkiáltás vagy neheztelés: csöndes hangyaszorgalom, hallgatás és gürcölés. Soha egy panasz, hacsak nem a legelején, az idegen nyelv miatt; ez kegyetlenül elszigetelte őket a körülöttük élőktől; mindössze egyvalakiről tudok, aki elkeseredettségében az italhoz folyamodott, azt mondta, hogy annyi whiskyt megivott, „amennyivel egy hónapig lehetett volna járatni egy malmot"; de szerencséje

volt, és miután hazatért, nem egészen öregen és eléggé megtollasodva, kizárólag az otthoni savanykás bort iszogatta elégedetten. Mert azt is el kell mondani, hogy miután hazatértek, még ha volt is némi pénz a zsebükben, többnyire visszatértek régi életmódjukhoz, ugyanúgy gürcöltek és verítékeztek, mint azelőtt; a szokás hatalmának engedelmeskedve semmit sem tettek azért, hogy kicsit is javítsanak korábbi életükön; legfeljebb annyit engedélyeztek maguknak, hogy egekig magasztalják az „odaát"-ot, mintha valami elveszett paradicsomról lelkendeznének… Vagy, és ez sem volt ritka eset, vásároltak egy darabka földet, egy szőlőt vagy egy házat Minusio vagy Tenero határában, így tett Rusconi nagyapa is, ezt ragasztotta hozzá szanaszét fekvő javaihoz; és végül apám is.

Milyen messze van Ticino?

„Bianconi írásművészete maga Ticino, ahogy Ticino maga Bianconi. Elég fél oldalt elolvasnunk tőle, máris ráismerünk egy képre, egy valóságdarabra, egy helyzetre, amely ezt mondatja velünk: igen, ez Ticino" – írja Piero Bianconiról egyik barátja. Véleményéhez az íróról amúgy eléggé szűkszavúan nyilatkozó, kánonalkotó irodalomtörténészek is egyöntetűen csatlakoznak.

Ticino kanton I. Napóleon rendelete nyomán 1803-ban jött létre, 330 ezer lakosa az olasz nyelv egyik északi dialektusát beszéli, és az olaszt tartja anyanyelvének. A közigazgatási határok nem azonosak a nyelvi határokkal, így a szomszédos Grigione kantonban is él olasz ajkú népesség, míg az utóbbi időben Ticinóban jelentősen megnövekedett a németek aránya. Noha a délkeletre fekvő Adriai-tenger jó pár száz kilométerre van, sajátos földrajzi és politikai helyzete miatt Ticino mégis szigetnek tekinthető, legalábbis kulturális értelemben. A „nyelvi hazának" tekintett Olaszországgal szomszédos terület ugyanis sem politikailag, sem adminisztratív szempontból nem tartozott az 1871-ben megalakuló olasz államhoz, de még azt sem mondhatjuk, hogy akár nyelvi és kulturális, akár politikai szempontból zökkenőmentes lett volna közöttük az átjárás.

Erről a furcsán tekeredző, összetett mikrokozmoszról, a ticinói Verzasca völgyében meglapuló Mergoscia népének

világáról szól a *Családfa*. Szerzője a „lapályoson" azaz a Lago Maggiore partján, Minusióban született, 1899-ben, és tragikus utcai baleset következtében ugyanott halt meg 1984-ben. Regénye önvallomásos fejezetében némi iróniával azt írja, hogy intellektuális szempontból poligám alkat, műkedvelő, szerteágazó érdeklődésű: „nyomasztó teher ez, sorscsapás vagy szerencse, ahogy vesszük". Zárkózott természete miatt sokan arisztokratizmussal vádolták, s mivel magas erkölcsi mércét állított úgy saját maga, mint a környezete elé, kevesen szánták rá magukat, hogy megismerjék és értékeljék.

Bianconi autodidaktaként tett szert szerteágazó irodalmi és művészettörténeti műveltségre, előbb „részegítő" kamaszkori olvasmányokkal, majd fiatal felnőttként a locarnói művészeti körökben, később rövidebb-hosszabb tanulmányokkal Fribourgban, Firenzében, Rómában és Bernben. Indulásakor főleg a XIX. századi francia irodalom, az 1930-as években megjelenő firenzei értelmiségi körök esztétizáló művészi prózája, az „élet – irodalom" eszménye hatottak rá, ám az egyre bonyolultabbá váló olasz belpolitikai viszonyok, majd a második világháború elzárták előle ezt a szellemi táplálékforrást. Végül szülőfalujában telepedett le, ahol tanító volt, később a locarnói Scuola Normale, azaz tanítóképző és gimnázium tanára lett. Ugyancsak egyik barátja mondta róla, hogy Bianconi évi tíz hónapnyi tanárkodással váltotta meg magának azt a két hónapnyi szabadságot, amikor szenvedélyeinek élhetett: a műfordításnak, tanulmányainak és nem utolsósor-

ban helytörténeti, etnográfiai kutatásainak. Gyalogosan járta be szülőföldje völgyeit, falvait, szóba elegyedett az emberekkel, történeteket gyűjtött tőlük. A *Ticino embersége* című esszéjében írja, hogy az ott élő és valaha ott élt emberek lelkülete érdekli, azoknak az életmódbeli, gondolkodásbeli változásoknak a finom szövedéke, amelynek minden korban megvan a maga lenyomata, mert meggyőződése, hogy minden faluközösség egy számunkra már homályossá vált régmúlt koncentrátuma: „a természeti elemek és emberi alkotások intim keveréke".

Bianconi legfőbb célja: leszámolni azzal a folklórromanticizmussal, amely Ticinót elszigetelt tájnyelvet beszélő, alpesi pásztoremberek érintetlen földjeként állította be. Emellett fel akarta kutatni azt a történelem előtti múltat, amely nem az írott dokumentumokban, hanem a mélyen gyökerező hagyományokban és a közös emlékezetben él.

A *Családfa* ebben az értelemben kollektív történelem is, egyszerre irodalmi régészet és a lélek geológiája. Bianconi harminc évig dolgozott főművén, sokáig érlelte magában a megírás szándékát, kereste az önkifejezés módját, mígnem az 1950-es évek végén, anyai nagyszülei házának felszámolásakor a padláson rábukkant egy családi archívumot – nyugtákat, szerződéseket, végrendeleteket, útleveleket, de főként a Franciaországba, Ausztráliába és Kaliforniába kivándorolt családtagok leveleit – rejtegető ládára.

Bianconi hetvenéves, amikor e dokumentumok és saját emlékei alapján megírja a *Családfát*. Az 1969-ben megjelenő könyv majdhogynem elsőként tudósít a ticinóiak

emigrációjáról, hisz előtte az emberfeletti erőfeszítést követelő megélhetés, a rettenetes szegénység és ezek következménye, a kivándorlás nem tartozott a megörökítésre méltónak tartott irodalmi témák közé. Mindehhez persze le kellett győznie magában a hegyi ember veleszületett zárkózottságát és félszegségét, ahogyan egyik önvallomásában írja „...azt a képtelen szemérmet, amely a völgybeli vagy a faluban élő emberek sajátja, és amely megbénítja nyelvüket, ha bensőséges témákra terelődik a beszélgetés; ezt szégyennek kellene neveznünk, értelmetlen, fölösleges szégyennek, amely végül belénk fojtja a félelmeket, a szeretetet, befalaz önmagunkba."

Aki valaha látta Erdélyben az elárasztott Bözödújfalu árva templomtornyát kiemelkedni a vízből, megérti, hogy Bianconi miért indítja családja történetét a vogornói völgyzárógát építésének leírásával. Ahogyan emelkedik a mesterséges tó vízszintje, úgy tűnnek el az emberek, a családok, a közösségek, a múlt. De kell egy hely, amellyel azonosulni tudunk – ha fizikai értelemben már nem megfogható, akkor legalább a lelkünkben létezzen.

Hogy messze van-e tőlünk Ticino? Nem hiszem. Mindeddig úgy tudtuk, hogy Svájc befogadó ország, nem ahonnan kivándorolnak, hanem ahová bevándorolunk. Bianconi *Családfájából* a magyar olvasó először szerezhet tudomást a „másik" Svájcról, ahonnan a XVIII. század közepétől a XX. század elejéig százezrek vándoroltak ki a szomszédos Lombardiába, Piemontba kéményseprőnek, a franciaországi Cambrai-ba üvegművesnek, Ausztráliába aranyásónak,

Kaliforniába napszámosnak. Az otthonmaradottak sorsa nem sokban különbözhetett a Csíki-havasokban élőkétől, az idegenbe szakadtak álmai sem lehettek biztatóbbak a jobb élet reményében maguknak új hazát kereső magyarokénál. De közép-európai nyelvi, kulturális sziget-létünk is arra predesztinál, hogy sorsközösséget érezzünk Ticino népével.

Engem erről győztek meg a fordítás szellemi kalandja és a nyomában létrejött személyes találkozások is. Hamar kiderült, hogy a ticinói olaszok körében majdhogynem mindenki mindenkinek rokona, a családfák ágai összeérnek. Nagyon jó érzés volt megtapasztalni azt a készséges, odaadó figyelmet, a megbecsülést, amellyel a ticinóiak megajándékozták a magyar fordítást, mintegy érzékeltetve, hogy nem mennyiségi alapon – „kis nyelv", „nagy nyelv" – gondolkodnak: számukra minden fordítás egyformán fontos, mert kultúrák között teremt kapcsolatot.

Köszönöm a Bianconi család biztatását, lelkesedését, és külön köszönöm Renato Martinoni professzornak – aki ugyancsak a *Családfa* egyik sarja –, az eredeti kiadás szerkesztőjének a tájnyelvi magyarázatokat, a fordításhoz nyújtott önzetlen segítségét.

Lukácsi Margit

Tartalom

I.	Tegnap és ma	7
II.	Mergoscia	19
III.	Régi iratok között	31
IV.	„A szerencse nem állt mellém: de azért bátorság”	43
V.	Barbarossa Kaliforniában	55
VI.	Barbarossa itthon	83
VII.	A rokonság Kaliforniában	101
VIII.	Apáca nagynéném	133
IX.	Apám	139
X.	Anyám	169
XI.	Confiteor	181
XII.	Utóirat	205

Milyen messze van Ticino? *(Lukácsi Margit)* 209

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BIANCONI, PIERO

Családfa / Piero Bianconi ; fordította: Lukácsi Margit. - Miercurea Ciuc : Bookart, 2012

ISBN 978-606-8351-12-4

I. Lukácsi, Margit (trad.)

821.131.1-31=511.141

A kiadásért felel a Bookart Kiadó igazgatója

Megjelent 14 ív terjedelemben Arno betűtípussal szedve

90 g-os Munken Print Cream papíron

Szerkesztette Hajdú Iringó és Paola Pallanca Scheel

Korrektor Szatmári Cecília

Tördelő Hajdú Krisztina

Műszaki vezető Császár Csilla

Készült a csíkszeredai Alutus Rt. nyomdájában

Felelős vezető Hajdú Áron igazgató